

dėsningumo supratimo subjektyvių veiksmų reikšmės klausimui. Išsamiau nušvietus šiuos problemas aspektus, dar labiau praturtėtų šis reikšmingas darbas apie tikrovės procesų dėsningumo dialektinio supratimo specifiką.

Ž. J a c k ū n a s

METODOLOGINĖS ISTORIŠKUMO PROBLEMOS NEGYVOSIOS GAMTOS MOKSLUOSE

Marxistinėje filosofinėje literatūroje gamtamokslinio pažinimo klausimai, jų tarpe ir filosofiniai istoriškumo principo pagrindai, tyrinėjami daugelio autorių. Tačiau istoriškumo negyvojoje gamtoje specifinis pobūdis kol kas nedaug tenušviestas. Šiuo požiūriu Genovaitės-Mildos Padolskienės disertacija¹ laikytina aktuali moksliniu darbu.

Nors, kaip pažymi autorė, logiškumo požiūriu šiuolaikinė teorinė fizika ir chemija yra daug tobulesnės už biologiją, tačiau istoriškumo principo taikymo atžvilgiu negyvosios gamtos mokslai pastebimai atsilikę. Disertacijoje aptariami šių gamtos mokslų raidos ypatumai, analizuojamos ilgą laiką viešpatavusios pažiūros, jog gali vystytis ir keistis dangaus kūnai, gyvoji gamta, žmonių visuomenė, o mikroobjektai savo istorijos neturi, nagrinėjamas mechanistinis makrokūnų kitimo, kaip daiktų formos keitimosi, supratimas. Disertantė pabrėžia, kad, nesivadovaujant istoriškumo principu, nekintamų tikrovės pagrindų iliuzijos panaikinti negalėjo ir atomo suskaldymas bei naujų elementariųjų dalelių atradimas. Vienas iš pagrindinių veiksmų, sąlygojusių neorganinės gamtos, mikropasaulio reiškinų neistorišką supratimą, yra tam tikras jų kitimo, vystymosi „paslėptumas“. Istorinio požiūrio į tikrovę metodologinio pagrindimo sunkumai, pažymima disertacijoje, be kita ko pasireiškia ir tuo, kad netgi šandien negyvosios gamtos mokslai nedaug teturi duomenų, kurie leistų argumentuotai kalbėti apie negyvosios gamtos pagrindų nuolatinį vystymąsi.

Liečiant vadinamąją dalelių elementarumo problemą, disertacijoje kartu apsisistojama prie klasikinei mechanikai būdingo požiūrio (tam tikru mastu pasireiškiančio ir šandieninėje fizikoje), jog, remiantis pirmapradės materijos savybėmis, galima pažinti sudėtingiausias materialias sistemas, nagrinėjami tikrovės reiškinų sudėtingumo metodologiniai klausimai. Disertantė atkreipia dėmesį į dažnai nepakankamai skiriamus ontologinį ir gnoseologinį šių dalykų aspektus, pabrėžia, kad neteisinga tikrovės reiškinų vystymąsi suprasti kaip mažiau sudėtingų reiškinų

¹ G.-M. Padolskienė, Istorikumo principo taikymas negyvosios gamtos tyrime, filos. mokslų kand. dis., Vilnius, 1969, 177 p.

virtimą sudėtingesniais (tai reikštų atomo ar kurios nors kitos „elementarios“ dalelės absoliutizavimą), aptaria sudėtingumo kategorijos santykinumą.

Tyrinėdama vystymosi problemas, autorė liečia kai kurias visuotinio reiškinių sąryšio puses. Čia apsisistojama prie reiškinių izoliacijos moksliniame pažinime principų, analizuojami pasekmės ir priežasties, determinuotumo, dėsningumo, būtinumo ir kiti klausimai, išryškinamas neretai pasitaikantis šių kategorijų santykinumo ignoravimas. Disertacijoje kalbama apie esmės bei reiškinio sąvokas, pagrįstai kritikuojamas esmės kaip absoliučios — nuo reiškinių egzistavimo sąlygų ir ryšių nepriklausomos sistemos traktavimas, bandymai aiškinti esmės ir reiškinio sąvokas tik ontologiniu arba tik gnoseologiniu požiūriu. Visuotinio reiškinių sąryšio ir jų vystymosi aspektu autorė analizuoja tikrovės reiškinių struktūros problemas, aiškina struktūros, struktūrinio ryšio dinaminį pobūdį bei santykinį pastovumą tam tikrų apibrėžtų sąlygų atžvilgiu. Nemaža vietos disertacijoje skirta mokslinio pažinimo istorinio sąlygotumo bei istoriškumo principo konkrečiame mokslo išsivystymo etape taikymo analizei, gvildenami gamtos mokslų sąryšio su visuomenine gamyba, gamtamokslinio eksperimento ir kiti klausimai, taip pat disertacijoje sprendžiamų problemų požiūriu kritiškai vertinamos šiuolaikinės metafizinio materializmo apraiškos, neotomistinės bei neopozityvistinės koncepcijos.

Oficialieji oponentai filosofijos mokslų daktaras profesorius I. Zakšas ir Lietuvos TSR MA narys korespondentas filosofijos mokslų kandidatas docentas J. Macevičius mokslinį G.-M. Padolskienės darbą įvertino teigiamai, buvo pažymėtas aukštas disertacijos teorinis lygis, šiuolaikinių gamtos mokslų duomenų tikslumas.

A. K a t a l y n a s